

УДК 811.111

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2021-9.12>

ПАРАМЕТРИ КЛАСИФІКУВАННЯ ТЕРМІНІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Демиденко Ольга Павлівна

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
факультету лінгвістики*

*Національного технічного університету України «Київського політехнічного інституту
імені Ігоря Сікорського»
пр. Перемоги, 37, Київ, Україна*

Гавриленко Валерія Миколаївна

*викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
факультету лінгвістики*

*Національного технічного університету України «Київського політехнічного інституту
імені Ігоря Сікорського»
пр. Перемоги, 37, Київ, Україна*

У статті подано проміжні результати комплексного дослідження термінології сталого розвитку, а саме – одного з її аспектів. В тексті подається надано опис ключових передумов лексикографічних досліджень – визначення параметрів класифікування термінологічних одиниць з метою подальшого їх опису та групування, що в свою чергу надасть змогу грамотно сформуванню відповідне лексикографічне джерело. В своїй роботі ми керувались як напрацюваннями вчених-термінознавців (для вибору загальних, більш формальних принципів класифікування) так і роботами вчених-практиків саме в сфері сталого розвитку, оскільки саме їх опублікований науковий доробок є підґрунтям для відбору досліджуваного матеріалу (термінів-слів і словосполучень). В тексті статті подаються декілька можливих способів поділу термінів сталого розвитку за їх семантикою, від більш загальних груп до конкретних. Варто зазначити, що логічну послідовність класифікування термінів сталого розвитку можна вибудувати у вигляді дерева рішень, оскільки логіка взаємозв'язку одиниць реалізується за принципом «термінологія – терміносистема – термін», де одні терміни можуть слугувати гіперонімами по відношенню до інших. Це пояснюється і зумовлюється багатомірністю самої концепції сталого розвитку, неоднозначністю її дефініції та великим різноманіттям можливих аспектів дослідження концепції, на що автори окремо роблять наголос в тексті статті. Важливо також було виокремити положення, що класифікування (а отже і опис) термінів сталого розвитку може здійснюватись по принципу алгоритмічного дерева, тобто спочатку терміни варто відносити до групи з максимально широким значенням (наприклад, терміни соціального виміру сталого розвитку), а вже потім звужувати семантику, виділяючи ті особливості значення, що дають змогу віднести термінологічну одиницю до більш вузької функціональної групи (наприклад, терміни групи «корпоративна етика»). Положення, викладені в тексті статті, стануть в нагоді в подальших наукових розвідках концепції сталого розвитку як у власне філологічному, так і у міждисциплінарному аспектах – зокрема, а також в різноманітних лексикографічних дослідженнях.

***Ключові слова:** класифікація термінів, класифікування, сталий розвиток, термін, термінологія сталого розвитку, індекс сталого розвитку.*

Постановка проблеми: через недостатню вивченість термінології сталого розвитку і відсутності праць, присвячених можливості їх класифікування, виділення і теоретичний опис підґрунтя для класифікування масиву термінів цієї нової, але вже розповсюдженної термінології, є надзвичайно важливим та актуальним.

Аналіз останніх публікацій: дослідженнями суті концепції сталого розвитку займалися такі дослідники як Назаров В.І., Гуцуляк Ю.Г., Данилишин Б.М., Мельник Л.Г та ін. В свою чергу

структурі і змістовому наповненню концепції свої праці присвячували такі вчені як Гарді П., Спангенберг Й., Ханова О.В., Кузнєцов О.Л. та ін.

Мета і завдання статті: продемонструвати загальні і специфічні принципи класифікування термінології сталого розвитку і надати обґрунтування необхідності виділення малих функціональних термінологічних груп. Для досягнення мети ми ставимо такі **завдання:**

– Окреслити специфіку концепту «сталий розвиток», зокрема – його багатозначність;

– Обґрунтувати необхідність поділу термінології сталого розвитку за семантичним принципом;

– Виокремити групи і підгрупи термінів сталого розвитку, визначивши параметри семантичного поділу;

– Проаналізувати формальні принципи поділу термінів сталого розвитку.

Методи дослідження: у ході дослідження було використано методи аналізу і синтезу, методи аналізу корпусів тексту, елементи компонентного аналізу, метод суцільної вибірки.

Актуальність дослідження концепції сталого розвитку зростає експоненціально, оскільки все більше кількість транснаціональних корпорацій, невеликих індустріальних компаній, і навіть селебріті наголошують і пропагують на її важливості. При цьому варто усвідомлювати, що «сталий розвиток» – це парасольковий концепт (umbrella concept), широкий концепт, зміст якого охоплює великий набір стратегій організації виробництва, бізнес-процесів і взаємин між людьми. Сталый розвиток може бути реалізований в одному з вузьких аспектів людської діяльності, а не на глобальному рівні.

Зважаючи на необхідність упорядкування відповідної термінології, а також на важливість дослідження концепції в цілому (в вітчизняних студіях фактично відсутні філологічні дослідження цієї концепції), ми зробили спробу виділити і частково охарактеризувати терміни, які можна віднести до термінології сталого розвитку, а також вибрати критерії для класифікування відповідних термінологічних угруповань. Перш ніж розбирати понятійно-термінологічний апарат концепції, варто зупинитись на деяких специфічних рисах дефініції самої концепції.

Термінологічне словосполучення «сталый розвиток» є офіційним українським еквівалентом англійського терміна «sustainable development», дослівним перекладом якого з урахуванням контексту може бути «життєздатний розвиток», а за сенсом – «самопідтримуваний розвиток», хоча деякі дослідники іноді тлумачать його як всебічно збалансований розвиток.

Дослідник Л.Г. Мельник свого часу дав досить цікаве визначення, а саме: «Стійкий розвиток» – це можливість жити «на відсотки» з природного капіталу» [7, 58]. Також він відзначає, що «sustainable» варто перекладати не як «сталый», а як «стійкий», адже власне стабільність і стійкість є тими станами, що зумовлюють добробут людини та суспільного ладу, де природа, будучи основою суспільного

розвитку, є підґрунтям для здійснення життєзабезпечувальних функцій. Ознаками стану сталого розвитку є рівновага з періодичною зміною її рівня та гнучкість процесу реалізації.

Дослідник В.Б. Артеменко в свою чергу зазначає, що сталий та стійкий розвиток можна вважати взаємозамінними [1, 91].

Російські вчені І.В. Шевченко та К.О. Литвинський дають таке визначення концепції: «сталый розвиток – це керований процес розвитку суспільства, мета якого – забезпечити гармонійне життя нинішнім і наступним поколінням, базуючись на принципах збалансованого розвитку економічних систем і з урахуванням охорони культурної та природної спадщини» [10, 5].

У вітчизняній науці підходи до сталого розвитку розглядалися, зокрема Б.М. Данилишиним, який надає наступне трактування терміну: «комплексний розвиток господарства регіону – такий, що включає сукупність видів діяльності, що забезпечують тілесний, інтелектуальний і духовний розвиток територіальної громади та відтворюють і поліпшують середовище її проживання» [5]. Про недостатність семантичного охоплення терміну зазначає у своїх дослідженнях Є.М. Борщук, який пропонує такі варіації першої частини термінологічного словосполучення як «стійкий, збалансований, самовідтворювальний, підтримуваний» [2, с.10]. Час від часу використовують також ситуативні відповідники, такі як гармонійний, збалансований або взагалі екорозвиток.

Основою сталого розвитку є рівноцінність реципієнтів і учасників концепції, а саме – трикутника «людина – господарство – природа» [9, с. 80]. Серед основних компонентів, що забезпечують сталий розвиток, можна виділити такі: екологічний – визначає умови та межі відновлення екологічних систем внаслідок їх експлуатації; економічний – передбачає формування економічної системи, гармонізованої з екологічним чинником розвитку, соціальний – утверджує право людини на високий життєвий рівень в умовах екологічної безпеки й благополуччя [3, 67]. Однак є і альтернативні думки. Наприклад, призма сталого розвитку, сформульована Й. Шпангенбергом та О. Боніотом [15, с. 12], передбачає чотири складники

- економічний вимір (штучний капітал);
- екологічний вимір (природний капітал);
- соціальний вимір (людський капітал) як основа для наступного виміру, а саме:
  - інституційний вимір (соціальний капітал).

Фактично, ці чотири (або три) виміри можна вважати основними семантичними групами, на

які можуть ділитись терміни сталого розвитку. Однак такий поділ матиме дуже опосередковане і загальне значення, що в свою чергу зумовлює пошук умов для поділу на менші, більш конкретні групи. На нашу думку, такими умовами поділу і класифікації є так звані індекси сталого розвитку (sustainability index) – набори умов, відповідність яким визначає успішність або неуспішність впровадження стратегій сталого розвитку. Згідно результатів досліджень, виділяють такі ключові індекси-цілі сталого розвитку як:

- подолання бідності;
- п подолання голоду;
- міцне здоров'я і благополуччя;
- якісна освіта;
- гендерна рівність;
- чиста вода і належні санітарні умови;
- доступна та чиста енергія;
- гідна праця та економічне зростання; промисловість, інновації та інфраструктура; сталий розвиток міст та спільнот; відповідальне споживання та виробництво;
- скорочення нерівності;
- пом'якшення наслідків зміни клімату;
- збереження морських ресурсів, захист екосистем суші;
- мир, справедливість та сильні соціальні інститути;
- партнерство заради сталого розвитку [7, 66].

В ході дослідження ми виявили наступну вертикаль семантичного поділу «вимір – індекс – індикатор». Індикатори (sustainability indicator) є складовими частинами індексів, фактично наборами статистичних даних, по яким обчислюються режими відповідності концепції. Наявність індикаторів в межах індексів дає змогу виокремлювати невеликі тематичні терміносистеми в межах термінології сталого розвитку. Наприклад, економічний вимір сталого розвитку базується на двох глобальних індексах: перший – індекс конкурентоздатності розвитку CI (Competitiveness Index), який формується з трьох індикаторів: індикатора макроекономічного середовища (basic requirements), індикатора технологічного розвитку країни (innovation factors) та індикатора «чинників, що підсилюють виробництво» (efficiency enhancers) [16].

Другий – індекс економічної свободи IEF (Index of Economic Freedom), який складається з 12 індикаторів (економічних свобод) [13]: 1) свобода ділової активності (Business Freedom); 2) прозорість торгової політики країни (Trade Freedom); 3) фіскальної політики

уряду (Fiscal Freedom); 4) урядової регуляторної політики (Freedom from Government); 5) монетарної політики (Monetary Freedom); 6) залучення капіталів та іноземних інвестицій (Investment Freedom); 7) свободи банківської і фінансової діяльності (Financial Freedom); 8) дотримання прав на приватну власність (Property Rights); 9) забезпечення трудових прав і свобод (Labor Freedom); 10) ефективність судової діяльності (Judicial Effectiveness); 11) податкове навантаження (Tax Burden); 12) державні витрати (Gov't Spending) [7, 24]

Суспільний вимір сталого розвитку формується на основі трьох індексів:

1. Індексу якості та безпеки життя QLI (Quality-of-life index) [11].

2. Індексу розвитку людського потенціалу HDI (Human Development Index) [12].

3. Індексу освіченості суспільства IKS (Index of Knowledge Societies) [14]. Окремою сферою і відповідно – окремим індексом в концепції сталого розвитку є індекс якості та безпеки життя, який розраховується на основі таких індикаторів:

- здоров'я: очікувана тривалість життя (в роках);
- громадське життя;
- матеріальне благополуччя: ВВП на душу населення, купівельна спроможність;
- політична стабільність і безпека;
- клімат і географія: широта, для розрізнення холодного та жаркого клімату;
- рівень безробіття (у %);
- політична свобода: середній індекс політичної та громадянської свободи;
- гендерна рівність: вимірюється шляхом ділення середньої зарплати чоловіків на зарплату жінок [7, с. 25]

З огляду на велику кількість індикаторів та індексів, можна зробити висновок про можливість групування термінології сталого розвитку на основі семантики її складових, а також враховуючи сферу вживання відповідних термінів.

Не можна не згадати більш формальні принципи класифікації, які теж варто застосувати при аналізі термінів сталого розвитку. Наприклад, згідно класифікації за логічною категорією поняття, що позначається терміном, ми можемо поділити наявний масив термінів на терміни-предмети (contaminant), терміни-процеси (distribution), терміни-ознаки і властивості (adverse impact), терміни-величини та їх одиниці виміру (consumption) [6, 157].

Суперанська А.В. виділяє в різні групи однозначні і багатозначні терміни, зазначаючи, що багатозначні – це ті, що мають 2 і більше значення в межах однієї терміносистеми

[8, 138]. Чисто гіпотетично можна було б поділити терміни таким чином, але в нашому дослідженні ми дотримуємось твердження, що терміни в межах однієї термінології є моносемантичними утвореннями, і випадки часткового або повного співпадіння форми або змісту є випадками термінологічної омонімії.

Як і слова в цілому, так і терміни – зокрема, можна прокласифікувати і систематизувати на основі частиномовного поділу, а саме – морфологічно-синтаксичного принципу класифікування. За таким принципом ми виділяємо такі групи термінів сталого розвитку: терміни – іменники (*donor, enhancement, inclusion*), терміни – дієслова (*contaminate, mentor, subordinate*), терміни-прикметники (*sustainable*). Окремим підвидом термінів-іменників можна вважати терміни-аббревіатури (AED, ADCEC). Дослідник-термінознавець Головін Б.Н. в свою чергу запропонував такий тип класифікування, який ми теж вважаємо за доцільне використовувати, а саме:

- прості, неподільні слова-терміни (*adopt*);
- похідні терміни (утворені шляхом афіксації) (*antropogenic*);

– складні терміни-словосполучення (*environmental proactivity*);

– терміни-аббревіатури (EMS) [4, 66].

В свою чергу варто зазначити, що складні терміни можна теж поділити за структурою на 2-, 3-х і зрідка – 4-х компонентні терміни. Важливо відмітити, що як правило трьох і чотирьохкомпонентні терміни належать до так званих термінологічних гнізд (*term nest*), як приклад може слугувати *report-sustainability report-limited sustainability report-group limited sustainability report*, і чим більша кількість елементів в термінологічній одиниці, тим рідше вона трапляється у вжитку у своєму початковому вигляді.

Отже, ми представили приблизну логічну схему поділу термінів сталого розвитку за семантичною ознакою. Обрані параметри поділу дають змогу не лише описати терміни для їх подальшого розміщення в електронному лексикографічному джерелі, а й вибудувати і проілюструвати логічні та ієрархічні зв'язки в межах термінології та різних терміносистем сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артеменко В.Б. Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів. *Регіональна економіка*, 2006. № 2. С. 90-97
2. Борщук Є.М. Основи теорії стійкого розвитку еколого-економічних систем: монографія. Львів: Растр-7, 2007. 435 с.
3. Ватченко О.Б., Ільченко В.М. Виникнення та аналіз поняття «сталий розвиток». *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Зб. наук. пр. «Економічні науки»*, 2011. № 1. С. 64-68.
4. Головін, Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах. Москва: Высшая школа, 1987. 104 с.
5. Данилишин Б.М., Чернюк Л.Г., Фашевський М.І. Просторова організація продуктивних сил України: мезо- та мікрорегіональний рівень. Вінниця: Книга-Вега, 2007. 572 с.
6. Литовченко, В. И. Классификация и систематизация терминов. *Сибирский журнал науки и технологий*, (2006). № (3 (10)), С. 156-159.
7. Основи стійкого розвитку: навчальний посібник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г.Мельника. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 654 с.
8. Суперанская А.В. Общая терминология: Вопросы теории / Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В.; Отв. ред. Т.Л. Канделаки. Изд. 6-е – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 248с.
9. Шалугін В.С. Васюков Д.О. Екологізація економіки і перехід до сталого розвитку. *Екологічна безпека*, 2009. № 4. С. 80.
10. Шевченко И.В. Литвинский К.О. Устойчивое развитие: мировой опыт и проблемы России. *Региональная экономика: теория и практика*, 2007. № 13(52). С. 3-10.
11. Quality of Life Index by Country. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_current.jsp (дата звернення 27.03.2021).
12. Human Development Reports. URL: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (дата звернення 27.03.2021).
13. Index of Economic Freedom. URL: <http://www.heritage.org/index/download> (дата звернення 27.03.2021).
14. Index of Knowledge Societies. URL: https://ictlogy.net/wiki/index.php?title=Index_of_Knowledge_Societies (дата звернення 27.03.2021).
15. Spangenberg J. Bonniot O. Sustainable indicators – a compass on the road towards sustainability. *Wuppertal paper*, 1998. № 81. 34 p.
16. The Global Competitiveness Report 2016–2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1> (дата звернення 27.03.2021).

REFERENCES

1. 2021 index of economic freedom. (n.d.). Retrieved March 27, 2021, from <http://www.heritage.org/index>
2. Artemenko, V.B. (2006). Indykatory stiikoho sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv [Indicators of sustainable socio-economic development of regions]. *Rehionalna ekonomika*, No. 2. pp. 90-97
3. Borschuk, Ye. M. (2007). *Osnovy teorii stiikoho rozvytku ekoloho-ekonomichnyh system* [Basics of theory of sustainable development of ecological-economic systems: monografia. Lviv: Rastr-7, 435 p.
4. Danylyshyn, B.M., Cherniuk, L.H. & Fashchevskiy, M.I. (2007) *Prostorova orhanizatsiia produktyvnykh syl Ukrainy: mezo- ta mikrorehionalnyi riven* [Spatial organization of productive forces of Ukraine: mezo- and microregional levels]. Vinnytsia: Knyha-Veha, 572 p.
5. Holovin, B.N. (1987). *Lynhvystycheskye osnovy uchenyia o termynakh* [Linguistic basics of terminology]. Moskva: Vyshaya shkola, 104 p.
6. Human development reports. (n.d.). Retrieved March 27, 2021, from <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>
7. Lytovchenko, V. Y. (2006). *Klasyfikatsiia i systematyzatsiia termynov* [Classification and systematizing of terms]. *Sybyrskiy zhurnal nauky y tekhnolohiyi*, No. (3 (10)), pp. 156-159.
8. *Osnovy stiikoho rozvytku: navchalnyi posibnyk* [Basics of sustainable development: textbook]. (2005). Za zah. red. d.e.n., prof. L.H.Melnyka. Sumy: VTD «Universytetska knyha», 654 p.
9. Peña-López, I. (n.d.). Index of knowledge societies. Retrieved March 27, 2021, from https://ictlogy.net/wiki/index.php?title=Index_of_Knowledge_Societies
10. Quality of life. (n.d.). Retrieved March 27, 2021, from https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_current.jsp
11. Shaluhin, V.S. & Vasiukov, D.O. (2009). *Ekolohizatsiia ekonomiky i perekhid do staloho rozvytku* [Greening of economy and transition to sustainable development]. *Ekolohichna bezpeka*, No. 4. P. 80.
12. Shevchenko, Y.V. & Lytvynskiy, K.O. (2007). *Ustoichyvoe razvytye: myrovoi opyt i problemy Rossii* [Sustainable development: world experience and issues of Russia]. *Rehionalnaia ekonomika: teoriia i praktyka*, No. 13(52). pp. 3-10.
13. Spangenberg, J., & Bonniot, O. (1998). Sustainable indicators – a compass on the road towards sustainability. *Wuppertal Paper*, 81, 1-34.
14. Superanskaia, A.V. *Obshchaia termynolohiia: Voprosy teorii* [General terminology. Theoretical issues]. (2012). Yzd. 6-e – M.: Knizhnyi dom «LYBROKOM», 248 p.
15. The global competitiveness report 2016–2017. (n.d.). Retrieved March 27, 2021, from <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>
16. Vatchenko, O., Ilchenko, V.M. (2011). *Vynyknennia ta analiz poniattia «stalyi rozvytok»* [Appearance and analysis of the term “sustainable development”]. *Visnyk Dnipropetrovskoi derzhavnoi finansovoi akademii: Zb. nauk. pr. «Ekonomichni nauky»*. No 1. pp. 64-68.

CLASSIFICATION PARAMETERS OF THE TERMS OF THE FIELD OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Demydenko Olha Pavlivna

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Theory, Practice and Translation

of the English Language,

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Av. Peremohy, 37, Kyiv, Ukraine

Havrylenko Valeriia Mykolaivna

Lecturer at the Department of Theory, Practice and Translation of the English Language,

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Av. Peremohy, 37, Kyiv, Ukraine

The article presents the intermediate results of a comprehensive study of the terminology of sustainable development, namely one of its aspects. The text provides a description of the key prerequisites of lexicographic research i.e. defining the

parameters of classification of terminological units in order to further describe and systematize them, which in turn will allow properly compiling the lexicographic source. In our study we were guided by the work of terminological scientists (their works were used with the view to select general, more formal principles of classification) and the work of experts in the field of sustainable development because it is their published scientific work which was the basis for selection of research material (terms and term compounds). The text of the article presents several possible ways to divide terms of sustainable development according to their semantics i.e., from more general groups to specific ones. This is explained and stipulated by the multidimensionality of the very concept of sustainable development, the ambiguity of its definition, and the great variety of possible aspects of this concept's study, which the authors emphasize in the text of the article. It was also important to point out that the classification (and hence the description) of sustainable development terms can be carried out on the principle of an algorithmic tree, i.e., first the terms should be attributed to the group with the widest meaning (for example, terms of social dimension of sustainable development), then we should distinguish the features of meaning that allow allocating the terminological unit to a narrower functional group (for example, the terms of the group "corporate ethics"). The provisions set out in the text of the article will be useful in further scientific research of the concept of sustainable development both in the philological, and interdisciplinary aspects – in particular, as well as in various lexicographical studies.

Key words: *terms classification, classification procedure, sustainable development, sustainable development terminology, term, index of sustainable development.*